ПЕЛАГОНСКИ
КУЛТУРНО – НАУЧНИ СРЕДБИ

Црквата во село Бач
снимила: Николина Василевска, наставничка од с. Бач

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
15

НОВАЦИ, 2019

Издавач
Пелагонски културно-научни средби
-Новаци, Битолско

За издавачот
Ѓорѓи Лазаревски

Главен и одговорен уредник
Ѓорѓи Лазаревски

Редакција
Ѓорѓи Лазаревски
Проф. д-р Благоја Брајановски
Панде Манојлов
Ристе Котевски
Јован Ѓуровски

Секретар на редакција
Трајан Митровски

Јазична редакција
Јазичната редакција на текстовите е извршена од самите автори

Компјутерска обработка
Ѓорѓи Лазаревски

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.163.3.09(062)(082)
304.2(062)(082)

ПЕЛАГОНСКИ културно-научни средби : зборник на трудови : 15 / [главен и одговорен уредник Ѓорѓи Лазаревски]. - Новаци : Пелагонски културно-научни средби, 2020. - 333 стр. : илустр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон одделни трудови

ISBN 978-608-66193-7-4

а) Македонска книжевност - Собири - Зборници б) Општествени и културни прашања - Собири - Зборници

COBISS.MK-ID 51367685

Печатењето на Зборникот го помогна Министерство за култура на Република Северна Македонија.
Изразуваме голема благодарност.

СОДРЖИНА

СВЕЧЕН ДЕЛ

Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ 7

Пригоден збор кон Деветнаесеттата Пелагонска културно-научна средба

Љубе КУЗМАНОВСКИ 10

Обраќање кон Деветнаесеттата Пелагонска културно-научна средба

Проф. д-р Марјан ТАНУШЕВСКИ 12

Поздравно обраќање

Проф. д-р Ромина КАБРАНОВА 13

Живот и дело на проф. д-р Борис Андреја Анакиев

Панде МАНОЈЛОВ 21

Добитници на признанието „Златен клас за македонски вознес

КНИЖЕВНИ ЗАПИСИ- КРИТИКА

Проф. д-р Вера СТОЈЧЕВСКА – АНТИЌ 27

За мариовското наследство

Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ 31

Осврт врз романот „Сестра Касијана“ од писателот м-р Добре Тодоровски

Д-р Весна КАЛПАКОВСКА 37

Осврт кон романот „Без свест за совест“ од Јован Ѓуровски

Јован ЃУРОВСКИ 40

Мајката вистински Бог за човечкиот род

Петко ШИПИНКАРОВСКИ 43

Осврт кон книгата „Педагошко-психолошка служба во Битола и битолско“ (1973-2018) од Ѓорѓи Лаза́ревски

Проф. д-р Златко ЖОГЛЕВ 47

Научно-истражувачката и публицистичка дејност на Ѓорѓи Лазаревски како траен белег за Битола и Пелагонискиот регион

Проф. д-р Даниела АНДОНОВСКА – ТРАЈКОВСКА 62

За научниот пристап во откривањето на книжевноста и за лингвистичките проучувања на демирхисарскиот говор („За отаде и одавде времето“ од Радован П. Цветковски)

Проф. д-р Гордана СТОЈАНОСКА 74

Споме сеќавања за Врањевци: од мртва пепел во живо мастило

Биљана Т. ДИМКО 80

Живите зборови во поезијата на Радован П. Цветковски

ПОЕЗИЈА

Панде МАНОЈЛОВ

Сите сме изгрејсонца **87**
Збор во молкот **88**
Сум бил **89**
Тополи **89**
Убавина **90**
Дожд во Малме **90**
Клименту **92**

Уте МАРГАРЕТ САИНЕ (САД)

Има сол **94**
Кревање на завесата **95**

Лилјана ТОШЕВСКА (Австралија)

Само три збора **96**
Заминаа **97**
Молитва **97**
Партал топка **98**

Радован П. ЦВЕТКОВСКИ

Славејот и моето сеќавање **100**
Присетување на дететвото **100**
Зборовите **101**
Сонот не е јаве **101**
Удолница **102**

Илче СТОЈАНОВСКИ

Тајната на тишината **103**
Моќта на тишината **103**
Љубовта и тишината **104**
Токму така **104**
Чекор до тишината **105**

Рада ВИДИНОВСКА (Канада)

Крстовор **106**
Август **106**
Бев девојче **107**
Огништето е распалено **107**
Хамилтон **107**

Николина ЃУРОВСКА

Болиш **108**
Спомен **109**

Бранко НАУМОВСКИ (Австралија)

Букет за тебе **111**
Антиазбука на печалбата **113**

Ѕвездите се мртви 114
Пладневна бесилка 114

ПРОЗНИ ЗАПИСИ

Светлана БОСИЛКОВА ДАЛЕВСКА 117
Извадок од романот „Лавица на жица“, Скопје, 2019
Зорица НАУМОВСКА 127
Тага и радост
Никола КОЧОВСКИ 134
Верен слуга на својот идол

О Б Р А З О В А Н И Е

Проф. д-р Марија КОТЕВСКА – ДИМОВСКА 145
М-р Валентина ДИМОВСКА
Лидерство на иднината – разлики помеѓу добар менаџер и голем лидер
Антоанета ПЕТРОВСКА 155
Прв приватен едукативен центар во Битола
М-р Симона ЈОВЕСКА 166
Влијанието на наставникот со посебни потреби врз децата, нивниот развој и погледи кон општеството
Д-р Дијана ХРИСТОВСКА 172
Магдалена САЈКОВА
Наставникот носител на инклузивното образование

СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ПРИЛОЗИ

Проф. д-р Трајко ОГНЕНОВСКИ 181
Семантиката и значењето на поимот молчење
Проф. д-р Осман КАДРИУ 191
Морална криза и правна одговорност
Проф. д-р Бранко ДИМЕСКИ 211
Стојан ЃУРОВСКИ
Невработеноста и миграциите во Република Северна Македонија: Состојби и трендови
Проф. д-р Јорде ЈАЌИМОВСКИ 221
Внатрешни миграции и одржлив развој

СТОПАНСТВО

Проф. д-р Ромина КАБРАНОВА 233
Проф. д-р Борис АНАКИЕВ
Вид и обем на растителната продукција во Општина Новаци

СОЦИО – ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО СЛИВОТ НА ЦРНА РЕКА

Цане Котески, Никола В. Димитров, Златко Јаковлев
Cane.koteski@ugd.edu.mk, nikola.dimitrov@ugd.edu.mk, zlatko.jakovlev@ugd.edu.mk
Унверзитет „Гоце Делчев“, Факултет за Туризам и бизнис логистика – Гевгелија
Ул. 7-ми Ноември бб. Гевгелија-2000, Р.С.Македонија

Апстракт:

Демографската структура на населението е значаен показател за динамиката на популацијата. Промените и структурите укажуваат не само на квантитативното обележје туку и на квалитативните карактеристики во поеделните демографски елементи. Деталните анализи и синтетските проучувања на популацијата во сливот на Црна Река ги истакнуваат демографските елементи како значаен фактор во оценувањето на производните сили односно на социо-географските промени. Всушност демографските елементи на одреден начин ги откриваат основите промени врзани за социјалните, економските, етничките и други одлики и промени на популацијата која е основна движечка сила во преобразбата на географската средина. Во научниот труд ќе бидат обработени и презентирани податоците за: бројното движење на населението, населението по пол и старосната структура на населението по општини во сливот на Црна Река.

Клучни зборови: Слив на Црна Река, општини, демографска структура, бројно движење, население по пол, старосна структура.

1. Население - Демографска структура

1.1. Бројно движење на населението

Бројното движење на населението преставува основна демографска компонента, од која произлегуваат бројните промени кај останатите демографски елементи. Под влијание на разни фактори во минатите периоди динамиката на населението покажува позитивни или негативни промени. Сливот на Црна Река зафаќа површина од 5.774.99км^2, од кои (4. 869.72км^2, и припаѓаат на Република Северна Македонија), и 905.27км^2 и припаѓаат на Република Грција. Во сливот на Црна Река вкупно се наоѓаат 390 населби од кои 339 населби це наоѓаат во Република Северна Македонија и 51 населба се наоѓаат на територијата на Република Грција. Динамиката на бројното движење на населението во сливот на Црна Река во Република Северна Македонија во переиодот од 1961 – 2002 година може да се види од податоците дадени во табела 1.

Табела 1. *Динамика на населението во сливот на Црна Река во периодот од 1961 – 2002 година по општини во Република Северна Македонија.*

Општина	Број на населби	Население по пописи				
		1961г.	1971г.	1981.г.	1994г.	2002г.
Битола	66	111 581	124 512	137 636	100 405	98 630
Градско дел од сливот	1	574	348	129	77	49
Демир Хисар	41	17 218	15 653	14 434	10 610	9 497
Долнени	37	0	0	0	11 705	11 583
Другово дел од сливот	3	1 164	765	445	231	164
Кавадарци дел од сливот	25	8 100	5 811	3 866	2 719	2 451
Кривогаштани	13	0	0	0	8 321	6 007
Крушево	19	13 367	13 015	13 286	9 821	9 684
Могила	23	0	0	0	4 954	4 536
Новаци	41	0	0	0	2 844	2 478
Прилеп	59	93 216	96 446	99 770	76 166	76 768
Росоман	10	4 666	4 661	4 744	4 238	4 141
Чашка дел од сливот	1	303	55	13	2	0
Вкупно	339	250 189	261 266	274 323	232 093	225 988

Извор на податоци: СРМ.РЗС. Статистички преглед бр.17: Први пезултати од пописот на населението и становите во 1971г., по населби, Скопје, 1981г.

- СРМ.РЗС.Статистички преглед бр.115: Први резултати од пописот на населението, домаќинствата и становите во 1981г., по општини и населени места, Скопје, 1981г.
- РЗС. Статистички преглед од поисот на населението во 1994г., Скопје, 1996г., Кн.5.
- РМ.ДЗС. Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, дефинитивни податоци 2002г., Скопје, 2003г., Кн.Х.[1]

Според податоците од табела 1., слободно можеме да заклучиме дека вкупниот број на населението во сливот на Црна Река значително се намалува. Во периодот од 1961, 1971 и 1981 година имаме во континуитет зголемување на населението, додека од 1994 до 2002 година бројот на населението се намалува. Бројот на селски населби кои имаат негативен популациски биланс на (раселени населби) на територијата од сливот на Црна Река во Република Северна Македонија во периодот од 1961 – 2002 г., изнесува 32 села. Просторите во Мариово, Раечка Котлина, Церско Поле и високо планинските села се најретко населени простори во сливот на Црна Река, тука имаме огромно демографско празнење, каде најголем дел од населението мигрирало во градовите: Прилеп, Битола,Кавадарци, Кичево, Демир Хисар и Крушево. Доколку продолжи ваквиот процес на мигрирање на населението за неколку години ќе згаснат голем број на селски населби во истражуваниот регион иако се вложува во изградба и подобрување на: патната инфраструктура, ПТТ услугите, водоснабдувањето, уличното осветлување, изградбата на водоводна и канализациона мрежа и др.

[1] Според анализата од табела 1. За бројното движење на населението во сливот на Црна Река општините кои се создадени со последната територијална организација на република Северна македонија денес постојат 84 општини. Така на пример општините Долнени и Кривогаштани порано во пописите од 1961-1981г., беа во состав на ОП. Прилеп, Росоман беше во состав на ОП. Кавадарци, Градско и Чашка во состав на ОП. Тито Велес и Другово во состав на ОП. Кичево, во периодот од 1961-1981г., затоа келиите во табелата се празни.

1.2. Население по пол

Од составот на населението по пол зависи каков ќе биде природниот прираст на населението, односно репродукцијата на популацијата. Редок е случајот во една средина да биде ист бројот на машките и женските лица, така што обично преовладува едната или другата категорија на население. Во случај ако се јават големи разлики во бројот меѓу машките и женските лица, тогаш настануваат промени и проблеми во некои други структури на демографската маса, со последици кои се одразуваат врз квалитетните особини на населението. Разлики во бројот меѓу половите можат да настанат во случај кога од една средина доста се иселува машката работна сила, главно од стопанско неразвиените краишта, како што се на пример Мариово, Раец, Цер и високо планинските населби. Во табела 2., дадена е бројната состојба на населението и половата структура на населението во сливот на Црна Река. Да напоменеме дека при составот на табелата земена е последната територијална организација каде нашата земја денес има 84 општини. Според податоците од табела 2., гледаме дека во сите пописни периоди од 1961 – 2002г., бројот на женското население е помал за сметка на машкото население.

Табела 2. *Приказ на населението по пол во сливот на Црна Река во Република Северна Македонија во периодот од 1961 – 2002г.*

Општина	Вк. насе ление	1961г.		Вк. нас елени е	1971г.		Вк. нас елени е	1981г.		Вк. нас елени е	1994г.		Вк. нас елени е	2002г.	
		м	ж		м	ж		м	ж		м	ж		м	ж
Битола	111581	56165	55416	12452	63367	61145	13766	70035	67601	100405	49915	50490	98630	42373	44035
Градско дел од сливот	574	288	286	348	184	164	129	70	59	77	44	33	49	28	21
Демир Хисар	17 218	8 757	8461	15653	7955	7698	14434	7458	6976	10610	5485	5125	9497	4850	4647
Долнени	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11705	6136	5569	11583	6101	5482
Другово дел од сливот	1 164	560	604	765	374	391	445	218	227	231	108	115	164	82	82
Кавад арци дел од сливот	8 100	4151	3949	5811	2976	2835	3866	2003	1863	2719	1438	1284	2451	1302	1149
Кривога штани	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8121	3259	3053	6007	3160	2847
Крушево	13 367	6720	6647	13015	6532	6483	13286	6666	6600	9821	4929	4892	9684	4918	4766
Могила	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4954	2640	2314	4536	2403	2133
Новаци	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2844	1479	1365	2478	1292	1186
Прилеп	93 216	47102	46114	96446	48906	47540	99770	50724	49046	76166	38390	37776	76768	38525	38243
Росоман	4 666	2414	2252	4661	2376	2285	4744	2455	2289	4238	2220	2018	4141	2150	1991
Чашка дел од сливот	303	164	139	55	32	23	13	7	6	2	1	1	0	0	0
Вкупно	250 189	126321	123868	261266	132702	128564	274323	139636	134667	232093	116044	114035	225988	107184	106382

Извор на податоци: - РЗС. Статистички билтен бр.250: Основне структуре према полустановништво и домаќинства у 1961г., Београд, 1962.

- РЗС.Становништво према полуи старости по срезовима и општинама у 1971г., Београд, 1973г.,Кн.VIII-I
деo.- РЗС.

- Статистички преглед бр. 131: некои податоци за населението, домаќинствата и становите по општини и
месни заедници во 1981г., конечни податоци, Скопје, 1983г.

- РЗС. Статистички преглед од пописот на населението во 1994г., Скопје, 1996г., Кн.5.

- РЗС. Население по пол и возраст по населби од пописот на населението во 2002г., Скопје, 2008г.,
К.н.11.

1.3. Староснa структура на населението

Староснатa структура има важна улога во развојот на стопанството и полјоделството. За да можеме да го планираме развојот на стопанството мора да ја земеме во обзир старосната структура на населението. Различните општествено економски услови кои постоеле во минатиот период и денес покажуваат големи

промени во нејзиниот развој. Населението во сливот на Црна Река можеме да го поделиме како: младо, од 0-19 години, зрело од 20-59 години, старо население 60 и повеќе години и непознато население.

Табела 3. *Приказ на старосната структура на населението во сливот на Црна Река за годините 1961 и 2002 година во Република Северна Македонија.*

Општина	1961г.				2002г.			
	0-19г.	20-59г.	60 и повеќе години	Непознато	0-19г.	20-59г.	60 и повеќе години	Непознато
Битола	48 640	44 055	9 734	99	24 348	54 450	19 707	38
Градско дел од сливот	271	230	73	0	4	8	37	0
Демир Хисар	6 911	8 741	1 542	24	2 018	45 409	2 682	5
Долнени	0	0	0	0	3 588	5 635	2 338	22
Другово дел од сливот	429	583	146	6	10	49	105	0
Кавадарци дел од сливот	3 814	3 578	724	2	566	1 290	602	1
Кривогаштани	0	0	0	0	1 472	3 050	1 481	4
Крушево	5 997	6 148	1 206	16	2 660	5 111	1 906	7
Могила	0	0	0	0	1 056	2 246	1 229	5
Новаци	0	0	0	0	578	1 280	620	0
Прилеп	42 385	42 677	8 114	90	19 561	43 180	14 738	16
Росоман	2 228	2 062	365	11	1 030	2 296	813	2
Чашка дел од сливот	148	134	21	0	0	0	0	0
Вкупно	110 823	108 208	21 925	248	56 891	164 004	46 258	100

Извор на податоци: - За село мајден нема податоци во пописот од 1961г.

- РЗС.СРМ. становништво по полу и старост у 1961г., Београд, 1965г., Кн.XI.
- РЗС. Население по пол и возраст од пописот во 2002г., Скопје, 2008г., Кн.XI.
- Пресметувањата се од авторите.

Според податоците од табела 3., во 1961г., преовладува младата популација како најбројна, додека во 2002 година преовладува контигентот на работноспособно население од 20-59 години. Исто така постојат области во сливот на Црна Река каде преовладува старото население и постојат регионални разлики, како на пример во Демир Хисарско, Церско Поле, Мариово и Чашка. Загрижувачки е процесот на прелевање на младото население во зрело и старо население, така што во пописната 2002 година младото население бележи намалување скјоро за 50%.

Карта 1. Приказ на динамиката на населението по населби во сливот на Црна Река во Република Северна Македонија.

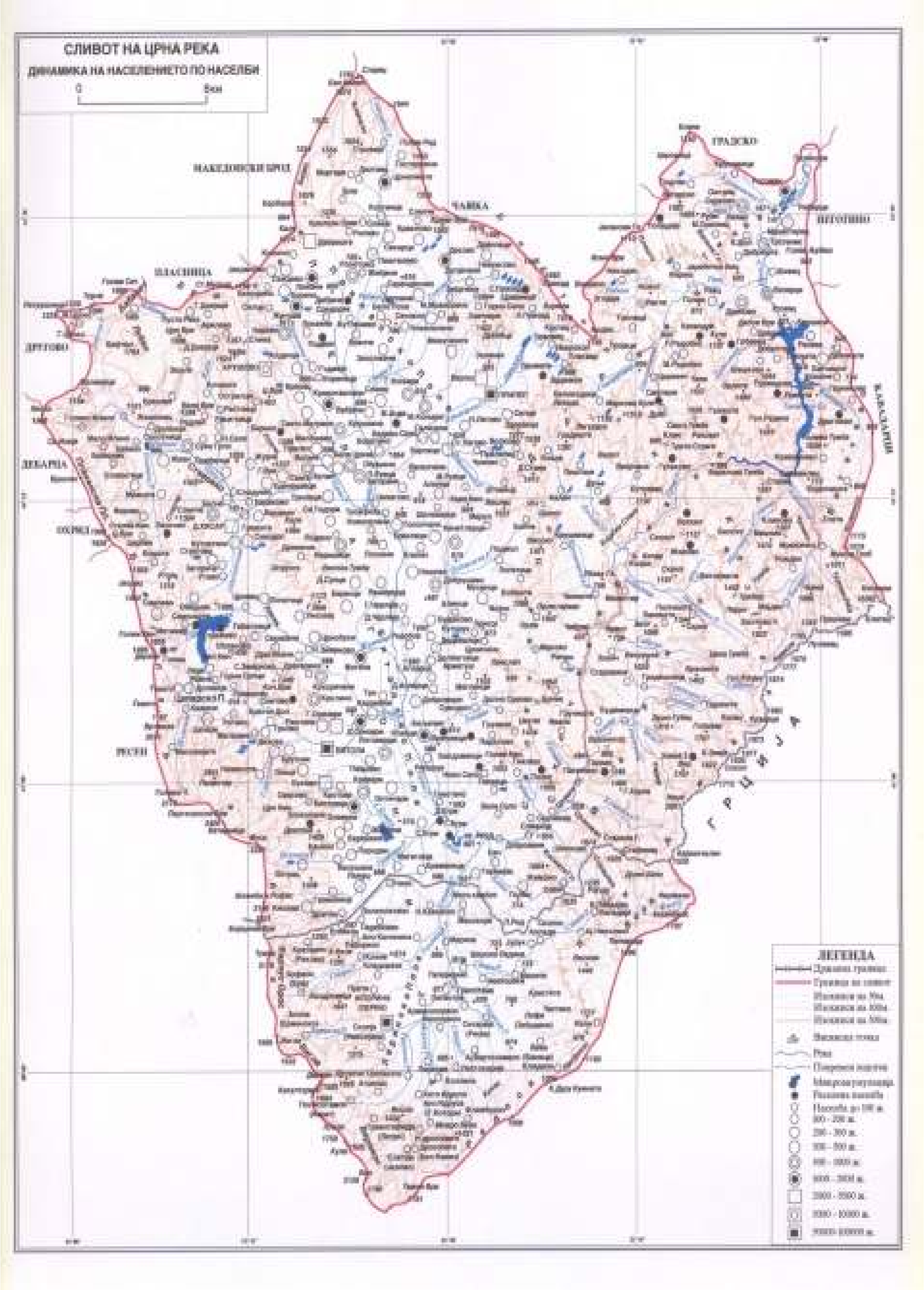

Карта 2. *Приказ на бројното движење на домаќинствата по населби во сливот на Црна Река во Република Северна Македонија.*

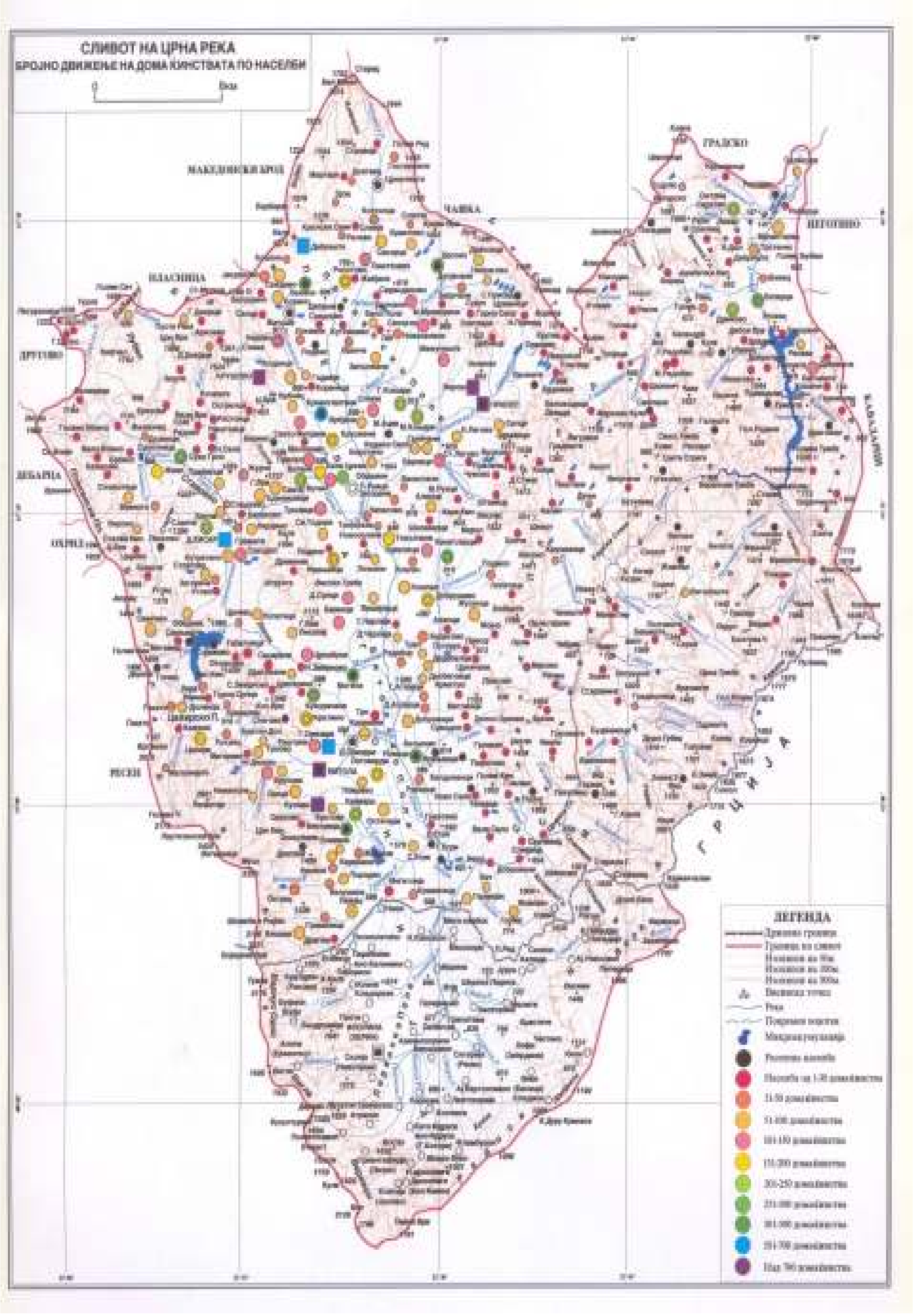

Заклучок

Според добиените податоци констатираме дека динамиката на населението е негативна во сите општини кои се наоѓаат во сливот на Црна Река во периодот од 1961-2002г., т.е се намалува;

Според добиените податоци за населението по пол во сливот на Црна Река по пописни периоди во 1961, 1971, 1981, 1994 и 2002г., преовладувало машкото над женскотонаселение;

Според добиените податоци за старосната структура на населението во сливот на Црна Река во 1961г., преовладува младото население со групата од 0-19 г., следат групата од 20-59г., 60 и повеќе години и непознато население,

Според добиените податоци за старосната структура на населението во сливот на Црна Река во 2002г., преовладува старосната категорија од 20-59г., па следат старосните групи од 0-19г., 60 и повеќе години и непознато население;

Загрижувачки е фактот дека младото население во сливот на Црна Река се намалило за 50%.

БЛАГОДАРНОСТ:

Овој научен труд е финансиран од истражувачкиот проект, "Можности и перспективи за развој на туризмот во сливот на Црна Река" финансиран од Универзитетот "Гоце Делчев" - Штип, Македонија (Договор бр. 0206-151 / 16, 0201-545 / 9 и 0307 -98/77 од 01.11.2017 година) и Одлуката на Сенатот бр. 0201-922 / 30 од 21 ноември 2018 година.

Литература:

1. Котески, Ц.(2004). Магистерски труд во ракопис, „Тематски атлас на Мариовска и Раечка Котлина“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, ПМФ – Скопје, Институт за Географија;
2. Котески, Ц.(2010). Докторска дисертација, „Сливот на Црна Река – Географско картографско моделирање, диференцијација и функционален развој на одделните регионални целини, „ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, ПМФ – Скопје, Институт за Географија;
3. Димитров, Н., Котески, Ц.(2015). Туристичка географија, Универзитет „Гоце Делчев“- Штип;
4. Котески, Ц., Димитров, В. Н.(2019). Национална туристричка географија, Универзитет „Гоце Делчев“- Штип.